

Capitolul I

Domeniul de reglementare al Codului de procedură civilă. Normele de procedură civilă

1.1. Obiectul și scopul Codului de procedură civilă

Totalitatea regulilor privind competența și modul de judecare a pricinilor civile, precum și cele de executare a hotărârilor pronunțate de instanțele judecătorești sau a altor titluri executorii, în materie civilă, formează *obiectul* Codului de procedură civilă.

În ceea ce privește *scopul* înfăptuirii justiției civile, pe calea proceselor civile, acesta se circumscrie îndeplinirii serviciului public în vederea asigurării respectării ordinii de drept, a libertăților fundamentale, a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și persoanelor juridice, aplicarea legii și garantarea supremației acesteia¹.

1.2. Normele de procedură civilă

1.2.1. Noțiune

Așa cum rezultă și din obiectul Codului de procedură civilă, astfel cum este acesta definit în art. 1 C. pr. civ., normele dreptului procesual civil reglementează modul de judecată a pricinilor civile și punerea în executare a titlurilor executorii. Având în vedere astfel că procesul civil are două faze: faza de judecată și faza executării silite, normele de procedură se aplică pe tot parcursul desfășurării acestora ori dacă este vorba de titluri executorii, altele decât hotărâri judecătorești, numai fazei executării silite.

Acțiunea normelor juridice, în general, inclusiv acțiunea normelor de procedură civilă, privește două aspecte, planuri diferite, dar complementare²,

¹ Art. 1 din Codul de procedură civilă; V.M. Ciobanu, M. Nicolae, coordonatori, *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat, vol. I – art. 1-526*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pp. 1-4; M. Tăbărcă, *Drept procesual civil, vol. I, Teoria generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pp. 6-8.

² M. Nicolae, *Contribuții la studiul conflictului de legi în timp (în lumina Noului Cod civil)*, Ed. Universul juridic, București, 2013, nr. 1 și urm., p. 18.

respectiv aplicarea într-un interval de **timp** și aplicarea într-un anumit **spațiu** (teritoriu).

În timp ce spațiul geografic, în principiu, nu suferă modificări cu relevanță asupra regulilor de aplicare a legi procesual civile în spațiu, din perspectiva temporală, în momentul intrării în vigoare a unei noi legi de procedură civilă apar conflictele de norme în timp. De aceea, reglementarea procesual civilă cuprinde reguli de aplicare a legii în timp, importanța acestora rezultând în mod special din faptul că procesul civil este concretizat într-o suită de acte sau fapte succesive, care nu se finalizează instantaneu (*uno puncto temporis sau unico momento*), astfel că în momentul intrării în vigoare a noii legi de procedură, acesta fiind în curs de judecată ori în faza de executare silită, se supune regulilor de aplicare în timp a legii noi¹.

1.2.2. Clasificarea normelor de procedură civilă

A. în funcție de obiectul de reglementare:

– norme **de organizare judiciară** (acestea se referă la determinarea instanțelor judecătorești și a parchetelor de pe lângă acestea, la statutul judecătorilor și procurorilor, la compunerea și constituirea completelor de judecată; incompatibilitatea, abținerea și recuzarea);

– norme **de competență** (acestea privesc fie acele reguli ce stabilesc delimitarea atribuțiilor instanțelor judecătorești de atribuțiile recunoscute altor organe de jurisdicție ori cu activitate jurisdicțională, iar acestea sunt cunoscute ca fiind norme de *competența generală*, fie reguli privind repartizarea pricinilor între instanțe de grad diferit, aptitudinea acestora de a judeca anumite cauze – *competența materială*, fie aptitudinea instanțelor de același grad de a judeca anumite cauze – *competența teritorială*;

– norme **de procedură propriu-zisă** – acestea reglementează modul de judecată a pricinilor civile și de punere în executare a titlurilor executorii; referitor la normele de procedură propriu-zisă acestea la rândul lor pot fi: a) norme de *procedură contencioasă*, care reglementează modul de soluționare a unei cereri în justiție, atunci când

¹ V.M. Ciobanu, M. Nicolae, coordonatori..., comentariu Marian Nicolae, pp. 61-102.

dreptul părții este încălcat sau contestat, precum și modul de soluționare a cererii privitoare la interese legitime pentru a căror realizare calea justiției este obligatorie), b) norme de *procedură necontencioasă*, care reglementează procedura pentru rezolvarea unei cereri atunci când nu se invocă un drept potrivit și c) norme de *executare silită*, care stabilesc regulile necesare pentru aducerea la îndeplinire a drepturilor constatate printr-un titlu executoriu, atunci când debitorul nu-și execută obligația de bunăvoie.

Această clasificare prezintă **importanță**, deoarece în timp ce normele de organizare judiciară sunt de imediată aplicare (ceea ce înseamnă că se aplică și proceselor sau executărilor silite începute înainte de intrarea lor în vigoare), normele de competență și normele de procedură propriu-zise nu sunt de imediată aplicare, în sensul că acestea se aplică doar litigiilor și executărilor silite începute după intrarea lor în vigoare¹. De asemenea, în raport de categoria în care este încadrată o normă de procedură potrivit acestei clasificări, după acest criteriu, există și alte consecințe. De pildă în ceea ce privește probele, Codul de procedură civilă stabilește că *admisibilitatea și puterea doveditoare a probelor* preconstituite și a *prezumțiilor legale* se apreciază după legea în vigoare la data producerii ori, după caz, a săvârșirii faptelor juridice care fac obiectul probațiunii, în timp ce *administrarea probelor* se face potrivit legii în vigoare la data administrării probelor². De asemenea, în ceea ce privește hotărârile judecătorești, acestea rămân supuse căilor de atac, motivelor și termenelor prevăzute de legea sub care a început procesul³.

B. După întinderea câmpului lor de aplicare, normele de procedură pot fi:

- **norme generale**, cu aplicabilitate generală, în toate cazurile și în orice materie, dacă legea nu prevede în mod expres altfel;
- **norme speciale**, care se aplică numai într-o anumită materie, reglementată de lege.

¹ M. Tăbărcă, *Procedura civilă în fișe de revizuire*, Ed. Solomon, București, 2017, p. 2.

² Art. 26 C. pr. civ.

³ Art. 27 C. pr. civ.

O atare clasificare prezintă **importanță** deoarece pentru soluționarea conflictului între norma generală și norma specială care coexistă și se aplică în același timp într-o anumită materie se soluționează trebuie avute în vedere o serie de reguli, respectiv: norma specială se aplică cu prioritate față de norma generală; norma generală poate să modifice norma specială numai în mod expres; în măsura în care norma specială „tace”, nu reglementează un anumit aspect, ea se completează cu norma generală.

C. După caracterul conduitei pe care o impun, normele de procedură se clasifică în:

– **norme imperative** (acestea impun părților sau instanței o anumită acțiune sau inacțiune și, sub sancțiune, nu îngăduie să nu se aplice sau să se deroge de la ele);

– **norme dispozitive** (acelea care înlocuiesc sau interpretează voința neexprimată sau insuficient de clar exprimată a părților în actele lor juridice ori protejează interesele uneia dintre părți; acestea permit părților sau instanței să deroge de la conținutul lor).

Așa cum rezultă și din descrierea celor două categorii de norme, o atare clasificare prezintă **importanță** sub aspectul posibilității de a se deroga de la conținutul lor (doar de la cele dispozitive se poate deroga), al caracterului sancțiunii aplicabile (încălcarea normelor imperative este sancționată cu nulitatea absolută, în timp ce încălcarea normelor dispozitive este sancționată cu nulitatea relativă).

1.3. Aplicabilitatea generală a Codului de procedură civilă

Unul dintre caracterele principale ale reglementării din Codul de procedură civilă, constă în caracterul de **drept comun**¹ al normelor de procedură civilă, în materie civilă, fapt care constă în aceea că atunci când legile speciale în anumite domenii de reglementare nu prevăd proceduri anume de urmat pentru valorificarea unor drepturi subiective civile ori pentru restabilirea unor situații juridice pentru care calea

¹ V.M. Ciobanu, M. Nicolae, coordonatori..., 2013, pp. 4-5.

justiției este obligatorie, se aplică normele din Codul de procedură civilă¹.

Nu numai că reprezintă dreptul comun în materie civilă, dar dispozițiile Codului de procedură civilă se aplică și în alte materii, în care legile care le reglementează nu cuprind dispoziții contrare (inclusiv în materie penală, în materia contenciosului administrativ etc).

1.4. Aplicarea prioritara a tratatelor internaționale privitoare la drepturile omului

Consacrată cu rang de principiu constituțional și în art. 20 alin. 1 din Constituție, aplicarea prioritara a pactelor și tratatelor internaționale privind drepturile omului, la care România este parte, este inserată și în Codul de procedură civilă, ca regulă de interpretare a legii procesual civile². Pentru sublinierea importanței acestui principiu, în art. 3 alin. 2 C. pr. civ. se stabilește că în caz de neconcordanțe între pactele și tratatele la care România este parte și Codul de procedură civilă, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care acesta din urmă conține dispoziții mai favorabile (regulă inspirată tot din legea fundamentală (art. 20 alin. 2 din Constituție)).

1.5. Aplicarea prioritara a dreptului Uniunii Europene

Deoarece preeminența dreptului Uniunii Europene este un principiu de drept european, asumat de către statele membre, legislația internă cuprinde mai întâi în art. 148 alin. 2 și alin. 4 din Constituție, obligația de aducere la îndeplinire a obligațiilor asumate prin tratatul de aderare, obligație care în planul procesului civil se concretizează în asigurarea supremației normelor obligatorii ale dreptului Uniunii Europene în raport cu dispozițiile Codului de procedură civilă, indiferent de calitatea sau de statutul părților³.

¹ Art. 2 C. pr. civ.

² Art. 3 C. pr. civ.

³ Art. 4 C. pr. civ.; V.M. Ciobanu, M. Nicolae, coordonatori..., p. 8.

Principiul supremației dreptului Uniunii Europene a fost consacrat chiar și în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), potrivit căreia nu numai că normele dreptului Uniunii Europene fac inaplicabile orice dispoziții contrare în vigoare ale dreptului intern, dar împiedică și adoptarea valid a unor noi reglementări naționale, în măsura în care acestea ar fi incompatibile cu prevederile dreptului Uniunii Europene¹.

¹ CJCE. C.106/77, *Simmenthal II*, apud I. Muraru, E. Tănăsescu, *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București 2008, pp. 1437-1438.

Capitolul II

Principiile dreptului procesual civil

Sub denumirea de principii fundamentale, în legislația procesual civilă sunt reglementate o serie de reguli esențiale care guvernează întregul proces civil, pe tot parcursul desfășurării acestuia, atât în faza de judecată cât și în faza executării silite.

2.1. Principiul liberului acces la justiție (art. 5 C. pr. civ.), reglementat mai întâi ca și principiu constituțional, ca și drept fundamental garantat, în art. 21 din Constituția României¹, dar și ca principiu ce guvernează procesul civil².

Așa cum rezultă din art. 5, conținutul principiului cuprinde **5 elemente de bază**, respectiv: îndatorirea judecătorilor **să primească** orice cerere; îndatorirea judecătorilor **să soluționeze** orice cerere de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii; **interdicția pentru judecător de a refuza să judece** pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă (așa-numita denegare de dreptate³); regula potrivit căreia în cazul în care o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, iar în lipsa acestora din urmă, nici în baza dispozițiilor legale privitoare la situații asemănătoare, ea va trebui judecată **în baza principiilor generale ale dreptului**, având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității; în fine, potrivit aceluiași principiu, **este interzis judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii** prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele ce îi sunt supuse judecării, deoarece acesta nu se

¹ I. Muraru, E. Tănăsescu, *Constituția ...*, Comentariu Muraru/Ciobanu, pp. 175-181.

² Art. 5 C. pr. civ. consacră acest principiu sub denumirea marginală „Îndatoriri privind primirea și soluționarea cererilor”, iar conținutul său este bazat mai degrabă pe obligațiile pe care le au instanțele(judecătorii) în ceea ce privește exercitarea justiției ca serviciu public în folosul cetățeanului, precum și oferirea garanțiilor exercitări efective a acestui drept de liber acces la justiție.

³ V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I – Teoria generală*, Ed. Național, București, 1997, pp. 43-44.

poate erija în legiuitor, acesta fiind cel îndrituit să adopte legi, ca acte normative ale Parlamentului ori, în baza delegării, ordonanțe ale Guvernului¹.

2.2. Principiul dreptului la un proces echitabil, în termen optim și previzibil (art. 6 C. pr. civ.) este, de asemenea reglementat ca și drept al omului în art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ca drept fundamental, în art. 21 alin. 3 din Constituția României, ca parte integrantă a liberului acces la justiție, dar și în art. 6 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

Conținutul său este unul foarte complex și e poate sune că se circumscrie întregului ansamblu de norme procesual civile din Codul de procedură civilă și nu numai. În esență, acesta presupune că orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale **în mod echitabil, în termen optim, în termen previzibil**, de către o **instanță independentă, imparțială și stabilă de lege**.

În scopul garantării acestui drept, instanța este datoare să dispună toate măsurile permise de lege și să asigure desfășurarea cu celeritate a judecății, reguli ce se aplică în mod corespunzător și în faza executării silite.

În principiu, pentru garantarea judecării cauzei **în mod echitabil**, în procesul civil, legiuitorul a reglementat în detaliu și alte principii care se circumscriu conținutului mai complex al acestuia, între care amintim: principiul legalității, principiul egalității, principiul dreptului la apărare, principiul contradictorialității, principiul oralității, principiul nemijlocirii, principiul publicității (acestea urmând a fi analizate în continuare).

Referitor la **termenul optim** de soluționare, există o serie de norme care prevăd necesitatea soluționării cu celeritate a cauzei, sens în care judecătorul are posibilitatea de a fixa termene de judecată scurte, chiar de la o zi la alta², va putea dispune ca încunoștințarea părților să se facă și telefonic, telegrafic, prin fax, poștă electronică sau prin orice

¹ Pentru detalii privind principiul separației puterilor în stat, a se vedea I. Muraru, E. Tănăsescu, *Constituția ...*, Comentariu Muraru/Tănăsescu, pp. 12-17.

² Art. 241 C. pr. civ.

alt mijloc de comunicare ce asigură, după caz, transmiterea textului actului supus comunicării ori înștiințarea pentru prezentarea la termen, precum și confirmarea primirii actului, respectiv a înștiințării, dacă părțile au indicat instanței datele corespunzătoare în acest scop; poate stabili pentru părți, precum și pentru alți participanți în proces îndatoriri în ceea ce privește prezentarea dovezilor cu înscrisuri, relații scrise, răspunsul scris la interogatoriul comunicat;

Pe de altă parte, față de conținutul art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, se observă că în loc de „termen rezonabil”, legiuitorul român a utilizat sintagma „termen optim”, date fiind controversele din doctrina și practica judiciară și doctrina consacrate, referitoare la înțelesul cuvântului „rezonabil”. Considerăm astfel că alegerea legiuitorului român de a înlocui „rezonabil” cu „optim”, se justifică prin considerente de ordin obiectiv care se circumscriu atât drepturilor și intereselor tuturor părților din proces, chiar dacă acestea sunt contradictorii, dar și procedurii propriu-zise, respectiv circumstanțelor concrete ale cauzei, aspectelor intrinseci dar și celor extrinseci care pot influența durata procesului civil. Așadar, apreciem că soluționarea într-un termen „optim” a procesului civil nu înseamnă neapărat „cu celeritate”, deoarece pe de o parte uneori celeritatea poate fi păgubitoare pentru una dintre părți, chiar dac favorabilă celeilalte, din perspectiva dreptului la un proces echitabil, indiferent ce poziție procesuală deține (activă sau pasivă), aceasta fiind în strânsă legătură și cu dreptul la apărare, cu liberul acces la justiție etc.

De asemenea, elementul „**termen previzibil**” privește necesitatea ca părțile să poată anticipa, pe cât posibil, durata de soluționare a unei cauze civile, judecătorul având obligația ca la primul termen la care părțile sunt legal citate să estimeze durata necesară cercetării procesului¹.

În privința necesității judecării cauzei de o instanță **independentă**, aceasta este asigurată prin reglementarea riguroasă a modului de recrutare, numire a judecătorilor, a inamovibilității acestora, a dreptul judecătorilor de a-și forma organizații profesionale, a modului de promovare și a asigurării unei indemnizații corespunzătoare;

¹ Art. 238 C. pr. civ.

Aspectul privind **imparțialitatea instanței** are două laturi, una obiectivă ce ține de aparența de imparțialitate, iar alta subiectivă¹, ce ține de abordarea interioară a litigiului de către judecător. Ambele presupun că din nici o circumstanță exterioară, obiectivată în manifestări comportamentale sau din actele dosarului (acte de procedură efectuate de către instanță) nu transpare nicio părere preconcepută a judecătorului cu privire la litigiul pe care îl judecă, care să știrbească încrederea părților în obiectivitatea judecătorului.

Referitor la necesitatea ca instanța să fie **stabilită prin lege**, aceasta este consacrată și în art. 126 din Constituția României, care stabilește, în alin. 1 că „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”. Așadar, înfăptuirea justiției se realizează exclusiv de instanțele judecătorești stabilite de lege, nimeni altcineva, persoană fizică sau juridică neavând îndrituirea de a exercita serviciul public al justiției. În acest sens, trebuie reținut că deși, în statul român există entități, organe de drept public sau de drept privat care contribuie la realizarea justiției, cum sunt de pildă, procurorii, organizați în Ministerul Public², aceștia nu înfăptuiesc actul de justiție, ci activități premergătoare realizării actului final al justiției, cum ar fi reprezentarea intereselor generale ale societății, apărarea ordinii de drept și a drepturilor și libertăților cetățenilor.

2.3. Principiul legalității (art. 7 C. pr. civ.) reprezintă acea regulă potrivit căreia procesul civil se desfășoară **în conformitate cu dispozițiile legii**.

În acest sens, art. 124 din Constituția României stabilește cu rang de principiu constituțional că justiția se înfăptuiește în numele legii, iar judecătorii sunt independenți și se supun numai legii. Așa cum menționam mai sus, art. 126 din Constituție arată cine realizează justiția în România, iar alin. 5 din același text constituțional prevede că este interzisă înființarea de instanțe extraordinare³; competența instanțelor

¹ I. Muraru, E. Tănăsescu, *Constituția...*, Comentariu Ciobanu, pp. 1220-1221.

² I. Muraru, E. Tănăsescu, *Constituția...*, Comentariu Ciobanu, pp. 1251-1256.

³ *Idem*.

judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege; compunerea și constituirea completului de judecată se fac potrivit dispozițiilor legale.

2.4. Principiul egalității părților în fața justiției (art. 8 C. pr. civ.) constă în aceea că în procesul civil părților le este garantată exercitarea drepturilor procesuale, **în mod egal și fără discriminări**, ceea ce s-ar concretiza în faptul că judecarea proceselor trebuie să se realizeze, pentru toți cetățenii, de către aceleași organe judiciare și potrivit acelorași reguli procedurale, iar în cursul desfășurării procesului civil, fiecărei părți trebuie să i se recunoască vocația la aceleași drepturi pe care le conferă o anumită poziție procesuală¹.

2.5. Principiul disponibilității/ Dreptul de dispoziție al părților (art. 9 C. pr. civ.) presupune că procesul civil poate fi pornit la cererea celui interesat și care este titularul dreptului dedus judecării sau a acelor organe, persoane, în cazurile anume prevăzute de lege.

Aceasta înseamnă că: **obiectul și limitele procesului sunt stabilite prin cererile și apărările părților**; în condițiile legii, **partea poate, după caz, renunța** la judecarea cererii de chemare în judecată sau la însuși dreptul pretins, **poate recunoaște** pretențiile părții adverse, **se poate învoi** cu aceasta pentru a pune capăt, în tot sau în parte, procesului.

Pe de altă parte, instanța, în baza rolului său în aflarea adevărului, are datoria să verifice actele de dispoziție ale părților și să nu le dea curs, dacă există dovezi că prin acestea, părțile urmăresc încălcarea unor norme imperative, fraudarea intereselor părților sau ale unor terți.

2.6. Principiul privind obligațiile părților în desfășurarea procesului (art. 10 C. pr. civ.) cuprinde regula potrivit căreia părțile au obligația să îndeplinească actele de procedură în condițiile, ordinea și termenele stabilite de lege sau de judecător, să-și probeze pretențiile și apărările, să contribuie la desfășurarea fără întârziere a procesului, urmărind, tot astfel, finalizarea acestuia.

¹ V.M. Ciobanu, M. Nicolae, coordonatori..., pp. 22-23.